

noms de riu i riets britànics i gèllics ja documentats en l'Antiguitat: Holder (*Alt. Spr.* I, 89; III, 473-4) i Weisgerber (*Rhen. Germ.-Celt.*, 323); i ja, i fins com apel·latiu, en irlandès ant. *ab* (gen. *abae*) 'riu' i britònic comú *abon* 'riu'; d'aquí derivats tan conspicus com el nostre *avenc* (ABINKO-) 'abisme on brolla l'aigua' (*DECat* I, 509-513, on es trobarà més d'això); ABANKO- 'castor' (animal fluvial) que ha quedat viu en irlandès ant., en kymri, i en parlars francoprovençals de Suïssa (*IEW*, 9, 19); gal·lec *abancar* 'saltar l'aigua' i *aban-queiro* 'saltant' (*Col. Prerrom. Salm.* 1974, p. 143).

D'altra banda variants amb -P- i -PS-, que s'estenen fins a les branques orientals de l'indoeur.: sànscr. *aps* f. 'aigua' ja en els Vedes; id. en irani, amb la normal evolució *āš*, avèstic (ja en les Gathas); AP- és també bàltic: *ape* i *apus* 'riu' tots dos en els textos del prussià antic, i el compost *abskande* 'vern' en el glossari prussià d'Elbing (602); hitita *ḫap* 'riu, corrent'. La variant AP- es pot assenyalar, de més a més, en un important i antic nom de població del Nord d'Itàlia: *Abano* (6700 hab.) a la província i «tenenza» de Pàdua, famós per les seves aigües curatives, i balneari d'*Abano Terme*, lloc important, amb adjectiu gentilici *abonense*: com indica Rohlf's (*ZRPH.* xciv, 531) fundant-se en els estudis de Tagliavini i de la seva deixeble T. Cappello (*Diz. degli etnici e dei toponimi italiani*, 1981), prové de FONNS *APONUS*. Evidentment, doncs, nom derivat de l'indoeuropeu AP(A)- amb un sentit com 'poble de les aigües, lloc aigualós'.

La teoria que exposo seria, doncs (1a), que *Ebo* resulti d'una base APO-, germana de tot aquest sens fi de topònims i apel·latius indoeuropeus; amb A > é per imela aràbiga. Com a nom del lloc de naixement del riu Girona, que té allí i a la vall de Gallinera les seves dues branques més altes, i que després salta pel barranc de l'Infern, en la quantitat sovint abundosa que ens ha descrit Cavanilles. En efecte a Ebo mateix m'anomenaren el «riü ébo» com a nom del riu Girona que baixa d'allí. Es deu partir més aviat de la variant amb -P- que no -B-, car si fos -B- els repobladors ja n'haurien fet -v-, possiblement caduca (*èvo* o *eu*); mentre que si el mossàrab conservà sorda la -P-, l'àrab havia de fer-ne -b- no havent-hi p en àrab.

També podem admetre variant (1b): APON- com en el paduà APONUS/*Abano*, amb la -n eliminada pel català o l'àrab. (2) En fi fóra lícit partir d'un EPO- o EBO-, puix que existiren aixequies variants apofòniques en indoeuropeu, com mostro en els *Col. Prerr. Salm.*, 103 m.l.: hitita *ḫep* (alternant amb el citat *ḫap-*), bàltic *ups* 'riu', scr. *dv-īpab* 'illa' i fundant-me en la variant EB- derivava el riu *Eo* (< *Ebo*) de *Rivadeo* entre Galícia i Astúries —anticipant, ja llavors, que el val. *Ebo* podia venir d'aquí mateix; afegia que el riu *Eume*, prop d'A Crunha seria ÉBO-MIS. Però crec preferible atènyer-se al vocalisme AP- (1a, 1b) puix que és el més amplement testificat en parlars indoeuropeus —des del bàltic a l'alpí i l'hitita (i potser indoirani).

B) Sobretot els qui no gosin pensar gaire en pre-romà en les terres valencianes, on avui hi ha tanta to-

ponímia de temps més tardans, es plantejaran (com jo mateix havia fet) si no es podria trobar un origen posterior. Realment va existir un NP *Apo* declinat *Aponi*, en alguns docs. de l'Alta Ribagorça, documentat *Apo* a. 988 (Abadal, *Pall. Rbg.*, n. 274), en la mateixa forma o *Aponi* en altres docs. aa. 974, 1015 i 1020 en docs. de la mateixa col·lecció; deu ser el mateix nom *Abo* fem. d'un doc. de Sant Cugat 976 (Mas, *NHBna.*). Sens dubte NP germànic, com els altres, amb declinació -ON, car hi ha una arrel germ. ABA- en 28 noms recollits per Förstemann, entre ells un *Abbo* antic (c. 11); és sabut, que sobretot els provinents del fràncic els nostres els oïen amb sorda en lloc de l'oclusiva *lenis*, poc sonora, del germànic, per tant *Apo*, -on, fóra variant d'això. D'aquesta base, amb la imela aràbiga, també podria venir el nom del val. *Ebo*, si podíem admetre que vingués del nom d'un senyor visigot, car només un got (no franc ni altre germanus) hauria pogut deixar el seu vestigi en les terres conquistades pels àrabs en el S. VIII. De tota manera és un concurrent sostenible de la hipòtesi (A).

C) L'únic tempteig etimològic intentat fins ara, és el que N. Primitiu Gz. Serrano havia fet en els termes: entre els topònims documentats ja antigament; en forma alterada: ALEBUS > *El Ebo* (*Mem. de l'Assemblea de Cronistes* de 1960, p. 134). Que *Ebo* comencés com a nom d'un riu ja ho hem acceptat (A). D'aquest *Alebus*, però, no n'hi ha més que una dada isolada, única, en el poema d'Avienus, *Ora maritima* (466), que dóna noms només de la costa. El posa, però, com riu de la Bètica. En parla un poc més FPacheco; i el P. Fita, segons els filòlegs i llatinistes, en el seu treball «Desde el Cabo de Gata a la boca del Júcar», ens l'acosta un poc més, però mostrant que ha de ser abans del Montgó de Dénia (*GGRV*, 703, n. 436, 437 i *El Arch.* IV, 13, 33).

Aquests estudiosos identifiquen concretament amb el riu *Algar* que desaigua prop d'Altea (*GGRV*, 159, n. 43). Des de la desembocadura de l'Algar al Montgó hi ha més de 30 k. de costa, i des d'allí fins a la desembocadura del Girona són uns 40. No hi ha, doncs, base geogràfica per a aquesta identificació amb *Ebo*; i Ebo és lluny de la costa, única que interessa a Avienus. Més forçada encara en el sentit formal la llibertat que es pren N. Primitiu d'analitzar-ho en *el-ébo*, imaginant-hi una fantàstica deglutinació. Els estudiosos més moderns ens diuen que la forma més correcta en Avienus era *Alebas* (que discrepa més de *Ebo*) i que l'*Oda Maritima* el posa com a fita dels *Gimnetes*: d'ací que Schulten l'identifiqui amb el Vinalopó encara més allunyat (*Fontes Hisp. Antiquae* I, 2.^a ed., 38). L'alternativa (C) queda, doncs, absolutament descartada.

D) Hi ha un *Yebe* «lugar de 62 hab.» a l'Alt Aragó (te. Fanlo, al N. de Boltaña), que coincideix amb *Ye-bas* aldea de 78 hab. prov. Santander (te. Cabezón, vall de Liébana) 2 i *Yebe*s, poble de 100 hab. prop de Guadalajara. Llur base ha de ser GE- o E-; i com que a l'Alt Aragó (a Fanlo més que enlloc) es conserva sorda la -P- entre vocals, la base comuna sembla ser *GEVA o -BA; com hem dit abans *Ebo* amb -b- oclusiva